

Godišnjak XX Pomorskog muzeja u Kotoru — za 1972. godinu

Pomorski muzej u Kotoru obilježava dvadesetu godinu svoga rada u novim uslovima — po oslobođenju 1944. godine — izdanjem dvadesete knjige svoga GODIŠNJAKA, koji redovno izlazi svake godine počev od 1952.

Ova je edicija u svojih dvadeset knjiga, na ukupno preko 5000 stranica, objavila i time učinila pristupačnim nauci, ogroman dokumentacioni materijal iz istorije Boke Kotorske i ostalog Crnogorskog primorja, prvenstveno iz istorije pomorstva.

GODIŠNJAK XX, kao jubilarni, obimniji je sadržajem i donosi sljedeće radove:

Poslije uvodne riječi koju Redakcioni odbor upućuje povodom dvadesete godine redovnog izlaženja Godišnjaka, Jovan J. Martinović, u svom izvještaju *Dvadesetogodišnjica rada Pomorskog muzeja u Kotoru u novim uslovima*, daje kratak istorijat nastanka i razvoja Pomorskog muzeja od najranije muzejske zbirke u kabinetu »Bokeljske mornarice« 1880. godine pa do naših dana. Izlaže ukratko postignute uspjehe, koji nijesu mali naročito kad se uzme u obzir da je Muzej do danas izrastao u značajnu kulturno-naučnu ustanovu.

Ignjatije Zloković, u svom radu *Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru 1952-1972*, daje podatke o nastanku i razvoju ove edicije od njenog prvog broja, nastalog 1952. godine prilikom otvaranja Pomorskog muzeja u sadašnjoj njegovoj organizaciji, pa do današnje jubilarne — XX — knjige.

Ukratko se osvrće na sadržaj dosadašnjih devetnaest knjiga Godišnjaka, njegove saradnike i redakciju, i sa pijetetom spominje imena četvorice saradnika koji su umrli u ovih dvadeset godina. Na kraju pisac izlaže nekoliko preporuka o daljem opstanku i razvoju ove edicije.

Dr Slavko Mijušković, u članku *Vojna organizacija Bratovštine Kotorskih pomoraca*, analizom istorijskih zbivanja na ovom području

dokazuje da su pomorci, još u vrijeme kada je Kotor bio pod vlašću Vizantije, bili organizovani u neku vrstu organizacije vojnog karaktera sa ciljem da, pomoću oružanih brodova koje je i grad Kotor u to vrijeme svakako morao imati, brane grad od neprijatelja u ratu, a od pirata u vrijeme mira. Smatra da je ta vojna organizacija kotorskih pomoraca tek kasnije, kad je Kotor — u srpskoj državi Nemañića — postao značajan pomorsko-privredni centar, prerasla u cehovsku organizaciju — Bratovštinu kotorskih pomoraca nazvanu »Kotorska mornarica«. Ona je u svom sastavu zadržala i raniju vojnu funkciju u obliku odreda naoružanih kotorskih mornara, vojnički organizovanog. Preko njega je ona i dalje aktivno učestvovala u odbrani grada i u ratovima u kojima je Kotor učestvovao bilo na moru ili kopnu. Ovakvu organizaciju privrednog i vojnog karaktera Kotorska mornarica zadržala je sve do pada Mletačke Republike 1797. godine.

Miloš I. Milošević daje, na osnovu novopronađenih dokumenata u Arhivu Venecije, rad: *Pokušaj mletačkog osvajanja Ulcinja 1718. godine*. Ti dokumenti su: izvještaj maršala Šulemburga, glavnog komandanta mletačkih kopnenih snaga koje su napale Ulcinj, dnevnik jednog oficira učesnika u ovim ratnim operacijama, i jedna savremena geografska karta na kojoj je obilježen razvoj ratnih operacija kod Ulcinja 1718. godine.

Na osnovu ovih dokumenata i analizom političkih prilika pred zaključenje požarevačkog mira (21. VII 1718) pisac izlaže razloge mletačkog pohoda na Ulcinj, prikupljanje i prevoz suhozemnih i vojnih snaga za tu operaciju, iskrcavanje, tok ratnih operacija, kao i njihovu obustavu i povlačenje na brodove, što su Mlečani morali izvršiti po dobivenoj naredbi iz Venecije pošto je već bio zaključen mir u Požarevcu. Sve ove operacije, od polaska sa zbornog mjesta u Herceg-Novome do napuštanja Ulcinja, trajale su od 21. VII do 11. VIII 1718. godine.

Pisac daje podatke o brojnom stanju mletačke i turske vojske, kao i o broju mletačkih brodova koji su učestvovali u ovim operacijama. Izlaže gubitke jedne i druge ratujuće strane. Naročito je mletačka flota pretrpjela velike gubitke usljed iznenadnog nevremena koje ju je zateklo uz nezaštićenu ulcinjsku obalu. Dalje pisac ukazuje na podatke u navedenim dokumentima iz kojih se vidi da je u mletačkoj i u turskoj vojsci bilo vrlo mnogo naših ljudi. U mletačkoj floti bilo je i nekoliko brodova iz Dobrote i Perasta, od kojih su neki propali u oluji, a u suhozemnoj vojsci, pored Bokelja, učestvovali su i Crnogorci.

Jovan J. Martinović, u svom radu *Pregled arheoloških istraživanja i literature na Crnogorskom primorju do drugog svjetskog rata*, kaže da prve podatke o analitičkim nalazima u ovoj oblasti nalazimo u djelu »Itinerarium« od Cypriacus-a Anconitanus-a, italijanskog pu-

topisca XV vijeka. Dalje podatke o arheološkim spomenicima do sredine XIX vijeka ostavili su nam: Andrija Zmajević, Danielus Farlati i dr Urbano Raffaelli. Tek od druge polovine XIX vijeka je nešto više rađeno na proučavanju arheoloških spomenika na području Boke Kotorske, dok na ostalom dijelu Crnogorskog primorja (Bar i Ulcinj) nije skoro ništa na ovom polju rađeno sve do najnovijeg doba. Pisac ovdje spominje: Theodora Mommsena, Sima Rutara, Josipa Djelčića, Henri Consa, John Arthura Evansa, H. Richly, Mladena Crnogorčevića, Sava Nakićenovića, C. Praschnikera i A. Schobera, Dušana Vuksana, Pava Butorca, Iva Stjepčevića, Antuna Mayera, Mihovila Abramića i Joza Petrovića, koji su u svojim djelima pisali o arheološkim spomenicima ili su vršili arheološka istraživanja na Crnogorskom primorju.

Na kraju pisac konstatuje da je tek po završetku drugog svjetskog rata Crnogorsko primorje uključeno u širi program radova naučno-istraživačkih institucija iz velikih arheoloških centara Jugoslavije.

Dr Cvito Fisković u svom radu *Stara korčulanska brodogradilišta* daje kratak historijat nastanka i razvoja korčulanskih brodogradilišta na kojima su kroz vjekove građeni drveni brodovi i čamci izvanrednog kvaliteta i navigacionih osobina.

Na korčulanskim brodogradilištima građen je i veliki broj bokeljskih jedrenjaka i pisac daje o tome nekoliko primjera za koje postoji arhivska dokumentacija.

Članak je ilustrovan sa nekoliko starih crteža korčulanskih brodogradilišta iz raznih vremena.

Dr Đorđe Milović, pod naslovom *Venecijanska ustanova đusticijera u Herceg-Novome i nosioci ove funkcije u XVIII vijeku*, objašnjava funkciju ove institucije koja je imala zadatak da kontroliše snabdjevenost tržišta i da određuje cijene životnih namirnica i lojanih svijeća. Đusticijere je imenovao mletački providur Herceg-Novoga iz redova viđenijih građana iz grada i okoline. Pisac, na osnovu dokumenata iz hercegnovskog arhiva daje podatke o radu đusticijera kroz XVIII vijek i o ličnostima koje su vršile ovu funkciju.

Josip Luetić donosi članak *Havarije bokeljskih brodova u spisima Pomorskog konzulata — Skupštine Dubrovačke Republike od 1629. do 1811. godine*. U uvodnom dijelu pisac daje kratak pregled razvoja dubrovačkog pomorstva, zatim detaljno izlaže funkciju ustanove Pomorskog konzulata — Skupština (Consulatus maris — Assemblée) u kojoj se raspravljalo o pitanjima pomorsko-imovinskog karaktera u vezi pomorskih havarija. U arhivi ove ustanove sačuvale su se prijave i zapisnici u raspravama pomorskih havarija za period od 1629. do 1811. godine, među kojima ima i dokumenata koji se odnose na bokeljske brodove. U XVII vijeku se u ovim spisima spominju 17 bokeljskih jedrenjaka koji su doživjeli pomorske nezgode; u XVIII vijeku je bilo preko 20 ovakvih slučajeva; a od 1800. do

1811. godine također se pred dubrovačkim Pomorskim konzulatom — Skupštinom pojavilo 20 havarija bokeljskih brodova. Pisac daje detaljnije podatke o nekim većim havarijama navedenih bokeljskih brodova.

Novak R. Miljanić u radu *Ruski admirali iz Boke Kotorske* objavljuje mnoge, kod nas do sada nedovoljno poznate, podatke iz ruske starije i novije literature (V. Korasov, E. V. Tarle, G. Štorm itd.) o admiralu Matiji Zmajeviću, Marku i Jovanu Vojnoviću i Petru Vučetiću, kao i o drugim pomorcima Bokeljima u službi ruske ratne mornarice. Kritički se osvrće na pisanje nekih ruskih historičara (posebno G. Štorma) i dokazuje da u djelima tih autora ima dosta netočnosti na štetu naših ljudi a naročito admirala Marka Vojnovića.

Maksim Zloković u svom radu *Brodogradilište »Bijela«* izlaže istorijat razvoja današnjeg brodogradilišta u Bijeloj, koje je nastalo od male radionice za opravke i gradnju manjih drvenih brodova, osnovane 1920. godine od strane braće Ilić i Đura Todorovića iz Bijele. Pisac daje podatke o radu brodogradilišta, zaposlenim radnicima i finansijskom poslovanju u raznim godinama od osnivanja do danas.

Tomo Radulović i Vladimir Uljarević daju nastavak rada *Iz brodskih dnevnika bokeljskih jedrenjaka XIX vijeka*, čiji je prvi dio objavljen u Godišnjaku XIX prošle godine. Drugi dio ovog rada sadrži značajnije bilješke o radu barka »Obilić« i životu njegove posade na osnovu šest sačuvanih knjiga brodskog dnevnika ovog broda koje obuhvataju veći dio perioda vremena od porinuća broda u Malom Lošinju 9. VII 1870. pa do 13. V 1889. godine. Na kraju rada obrađena je prva knjiga brodskog dnevnika barka »Slavia« za vrijeme od 3. VI 1878. do 21. IV 1880. god. U Pomorskom muzeju čuva se još pet knjiga brodskog dnevnika ovog jedrenjaka i značajniji podaci iz tih knjiga biće objavljeni u sljedećoj XXI knjizi Godišnjaka.

Na kraju rada priložen je veći broj slika i fotografija značajnijih bilježaka iz brodskih dnevnika.

Dr Radojica F. Barbalić daje rad pod naslovom: *O podrtini jednog riječkog jedrenjaka u kotorskoj luci*. — Za vrijeme prvog svjetskog rata austrijska ratna mornarica oštetila je i zarobila veliki crnogorski bark »Massalah Billali«, vlasništvo Ulcinjana. To je bivši riječki jedrenjak »Conte Géza Szápáry« koji su Ulcinjani bili prije rata kupili. Po zarobljavanju brod je bio dovučen u kotorsku luku, tu vezan uz obalu i ostavljen bez posade. Poslije rata brod je, napušten, potonuo uz samu obalu, a izvađen je u komadima tek 1935. godine. Pisac iznosi prepisku jugoslovenskih vlasti, koja je vođena o ovom brodu prije i poslije njegovog potonuća, pa sve do čišćenja kotorske luke od podrtine broda — 1935. godine.

Jovan S. Nakićenović, u članku *Istorijat rada i razvoja Pomorske škole u Kotoru kroz proteklih dvanaest decenija*, piše o Pomorskoj školi u Kotoru, ranije Nautičkoj školi, osnovanoj 1850. godine, koja

je pomorstvu Boke dala i daje veliki broj pomorskih stručnjaka. Pisac detaljno izlaže razvoj ove škole od prvobitnog jednogodišnjeg tečaja do današnje Pomorske škole »Kapetan Marko Martinović«. Daje podatke o: nastavnim planovima i programima, nastavnom kadru, broju učenika u pojedinim školskim godinama po razredima, broju apsolviranih, itd. Ističe ulogu ove škole u obrazovanju stručnog kadra za crnogorsko pomorstvo poslije oslobođenja Bara i Ulcinja (1878-1880). Na kraju rada spominje imena đaka ove škole koji su dali svoje živote u drugom svjetskom ratu.

Ignjatije Zloković piše o *Jednom zaboravljenom pomorskom beletristi* — kapetanu Božu Đaji (1850-1914) porijeklom iz Risna a rođenom u Dubrovniku. Plovio je na jedrenjacima i prošao sva pomorska zvanja od »malog« do zapovjednika broda. Kapetansku karijeru završio je kao zapovjednik srpskih riječnih brodova na Dunavu. Bio je vrlo plodan pomorski pisac. Napisao je i štampao radove iz pomorskog života: *Mali, Mladić, Timunijer*, prevod *Na ratnim brodovima* i rad na italijanskom *L'eco delle onde*; dok je ostavio neobjavljene — u rukopisu — radove: *Vođa palube, Kapetan i Starost*.

Dr Milenko Tešić daje rad *Denivelacija mora u ulcinjskom primorju*. Piše o postavljanju i radu mareografa u Ulcinju, koji je bilježio podatke o talasima plime i oseke nešto više od godine dana. Donosi tri tabelarna pregleda rezultata rada mareografa i na osnovu njih daje zaključke o amplitudama u nivou mora u ovom dijelu Jadrana.

Borislav Ivošević, u svom prilogu *Uz nacrt Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi*, izlaže istorijat razvoja pomorsko-pravnog zakonodavstva u Jugoslaviji. Posebno govori o radu na nacrtu Zakona o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi, koji se nalazi u završnoj fazi usvajanja u Skupštini, i ističe njegov krupan značaj za razvoj pomorske privrede Jugoslavije.

Anton Botrić nastavlja *Pregled bibliografije udžbenika i drugih stručnih djela, rasprava i članaka iz oblasti pomorstva* čiji je prvi dio objavljen u XIX knjizi Godišnjaka. Sada daje pregled radova iz *Brodstrojarstva*.

Iza navedenih članaka i bibliografije dati su prikazi novih knjiga i to:

Pomorski zbornik, knj. 9 — izdanje Društva za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, Rijeka 1971.

Boka, zbornik radova iz nauke, kulture i umjetnosti, knj. 3 — izdanje Zavičajnog muzeja u Herceg-Novome, 1971.

Časopis *Studia marina*, sv. 4 i 5 — izdanje Zavoda za biologiju mora u Kotoru.

